

به رجه سته بوونا تیؤرا بنیاتگه ری د هه لبه ستین (عارف حیتۆی دا دیوانا (هه ناسه یین ئاخۆی) وه ک نموونه

هێرش تاهر نوری

پیشه کی

بنیاتگه ری وه کو تیؤره کا ره خه بی یا نوی گرنگی یی د ده ته شو فقه کرن و رافه کرنا نافخویا تیکستی وه کو زمان و شیواز و ریتم و وینه و هیما و په یوه ندیین فقه شارتی یین بابه تی. ئەقی تیؤرا ره خه بی وه کو کارفه دانه ک بو وان تیؤر و قوتابخانه یین که فن نه وین هه می گرنگی ددا ده و روبه رین تیکستی وه کو نفیسه ر و ژینگه ه و بارودوخ، تیکست ب خو ببوو تشته کئ لاهه کی د پرۆسیسا ره خه گرتنی دا سه ره لدا. هه لبه ت مه ژی هه ولدا به ئەقی تیؤرا نوی یا ره خه بی بو فقه کۆلینا خو به رجه سته بکه یین ژلایئ تیؤری و پراکتیکی فه. د پشکا تیؤری دا مه به حسۆ بنیاتگه ری یی کری یه وه کو چه مک و پیناسه و سه ره لدان و گرنگترین ژیده رین بنیاتگه ری یی وه کو (زمانقانی- فردیناند دی سو سیئر، بازنی زمانقانی یی پراگ، ره خنا نوی، فۆرمالیستین رووس). هه روه سا بو به شی پراکتیک مه دیوانا هه لبه ستا یا (د. عارف حیتۆی) ئه وا ب نافۆی (هه ناسه یین ئاخۆی) وه رگرتی یه، چونکی ئەف هه لبه ستقانه ئیکه ژ هه لبه ستقانتین نویخاز، بیگۆمان هه لبه ستقانتین نویخاز ژی گرنگی یی د ده نه لایه نی نافخۆی تیکستی،

مه چند نمونو په كين هه لبه سستين هه لبه سستقاني وهرگرتينه، ل دويش تيورا بنياتگهري يي شروفه كرينه حه تا كه هشتينه چند نه نجامه كان.

- بنياتگهري چه مك و پيناسه:

هه ر تيوره كا ره خه يي مه رهم و مه به سستين خو هه نه، جودا ژ تيور و ريبازين بهري خو، پروسيسا ره خه سازين د گه لك قوناغان دا ده ر بازبويه، گه لك چه ق و تا ژي چووينه و هه ر تيكي بوچوونين خو بين تايهت هه بووينه، ده ر بهري نه ده بي ب گشتي. هه تا سه دي (۱۷) ي ره خه يا نه ده بي گرنگي ددا وان نه گه ر و فاكته رين ژ ده ر قه ي تيکست نه ده بي وه كو ژيان، ژينگه ه و جفاكي نفيسه ري هيدي هيدي پروسيسا ره خه يي د قالب پيشان و كيشان دا ده ر كه فت، تيدي تيکست وه كو فورم ژلايي زمانقاني و رپتم و ده لالهت و ئاستين تيکستي قه بو جه مسه ر ه كي سهره كي. دگوتنه نه ق ي ره خه يي ره خه يا هه قچه رخ كو ل ده ستيكا سه دي بيستي سهره لدايه. نه و تيورا مه دقيت ژلايي چه مك و پيناسه يي قه ل سهر پاره سستين (بنياتگهري) يه، هه ر چه نده يا ب زه حمه ته بشين پيناسه يه كا گشتگر بو چه مك بنياتگهري يي ده ستنيشان بكهين، هه ر وه كو (فوگو) ئامازه يي پيدكهت و ديژيت: ((ناتوانري به ئاساني پيناسه يه ك بو بونيا دگهري ديارى بكرت، چونكه نه م زار او هيه ئامازه كرنه بو كومه ل شيكر دنه وه و رپره و كتيبي جور به جور)) (حسهين، ۲۰۰۸: ۲۸). هه ر وه كي نه ق نفيسه ري ئامازه پيكرى بنياتگهري يي كومه كا شيكرن و شروفه كرنان بو دهينه كرن، ئاراسته بين جودا بو تيگه هي نه ق چه مك هه نه، (جى. اى. كان) ديژيت: ((بزوتنه وه يه كي فيكرى مودرنه، ديارده كولتور يه كان به گوپره ي بنه ماکاني هه لئنجراو له زمانناسيه وه رافه ده كات و له سه ر په يوه ندييه دوو لايه نه سيماتيکه كاني نيوان توخمه كاني هه ر تيکوشانيكي مروبي و له ئاكامدا له سه ر رپس و رپككه وتنه نه به ستر اكي و دابراهه كاني زال به سه ر به ر هه مه پيناني كومه لايه تي واتادا

پي داده گري)) (۵. ۵. ۵. ل).

پيناسه يه كا دي كو ژلايي (ميراع اليديدي) ديژيت: ((بنياتگهري رپكه كه ژ بو شروفه كرن و خودانا ئاليه تين زمانى و زمانقاني يه، د شيان دا هه يه ژ بو تيکستين داهينه رانه بكار بهيت بي قه زفرين بو وي هه لگرتنا بنياتگهري پي رادبيت و پاشماين فلسه فى و زانيارين (دا)) (نهيلي، ۲۰۰۵: ۲۳). هه ر وه كي مه ئمازه پيكرى هه ر نفيسه ر ه ك و ره خه گر ه ك و ده سته كه كا ره خه گران ل دويش تيگه هشتن و شروفه كرنا خو بو نه ق تيوري جور ه ك ي پيناسه يان دهن و ب باوه را ده سته كه كا نفيسه ران ((بنياتگهري هاندانا پراكتيكرنا نمونو يا زمانى يا بنياتگه ر ه ل سهر زانستين مروفايه تي ب شيوه يه كني گشتي، نه و ل ده سپيكا چه رخ (۲۰) ي دا ل سهر ده ستي (دى سوسير و هه قري يين وي) سهره لداي)) (۵. ۵. ۲۴). سه بارهت په يقا بنيات (بونيا د) (ريموند وليامز) دده ته خويا كرن ((له فهره نسيدا (structure) و له لاتينيدا (structura) ه. به شيوه يه كي سهره كي بونيا د له به كار هينانه سهره تاييه كاندا ناوي كرداريك بووه، نه ويش كاري بونيا دزان بووه، واتا كه ي به شيوه يه كي له به رچاو په ر ه ي سهند)) (حسهين، ۲۰۰۸: ۱۵). بيگومان سهره لدا نا هه ر تيوره كا نه ده بي ديه نه گه ري په يدا بوونا چه ندين هزر و زانيارين نوي ب تايهت بزاقا بنياتگهري يي ((بنياتگهري ب هه موو لايه تين خو قه وه رچه رخانه كا مه زن ئيخستيه د ناف شور ه ش زانيارين دا و ب تايه تي د ناف زانستين مروفايه تي دا د بيا ق ي ره خه يا نه ده بي ژي دا، بنياتگهري ب هه ر دوو ريبازين سهره كين خو قه: بنياتگهري يا زمانه وانى و بنياتگهري يا فورماليستي ژلايه كي قه و بنياتگهري يا پيکها ته يي ژلايه كي دي قه، شيا تيکستي وه كو بوونه وه ر ه كي سهره بو، ژ هه مي نه گه رين ده ر ه كي رزگار بكهت)) (تهيب، ۲۰۰۶: ۴۲).

- سهره لدا نا ره خه يا بنياتگهري:

پشتي بو مه چه مك و پيناسه بين بنياتگهري يي رپون بووين، يا فهره بزانيه ده ستيكا سهره لدا نا نه ق تيوري وه كو ئاراسته يه كي ره خه يي كه نكي سهره لدا؟ و ل كيري

زانستین مروّفایه تی یی دا)) (تهیب، ۲۰۰۶: ۴۳).

- گرنگترین ژیدهرین بنیاتگه ری یی:

بنیاتگه ری وه کو تیوره کا په خنه ی یا نوی ل سهر بنه ما و شه ننگستی هندک ناراسته یین په خنه یین هاته دامه زراندن و مفا ژ هزرین هندک په خنه گریین وان قوتابخانه و ریپازیین په خنه یین وه رگرت. بیگوومان هه رده ممی تیوره کا نوی چ یا په خنه یی بیت یان یا ته ده بی بیت ده ممی ده یته مهیدانی، هه رچه نده ل دژی وان هندک هزر و بیرین به ری خو دراوه ستیت، لی هه رچاوا بیت هندک بنه ما و یان بیژین هندک هزریین نوی یین به ری خو مفایی ژی دینیت و دکته بنگه هه ک بو ریپازا خو یا نوی، ته ف چه ند مه تیورا بنیاتگه ری یی دا دیت، ده ممی بوچوونین هندک بیرمه ند و قوتابخانه یین به ری خو کرینه بنگه ه بو دامه زراندا تیوره کا نوی یا په خنه یی ب ناقی بنیاتگه ری. بو هونو ل سهر بیروکا دی سوسیری یا دینیت: ((زمان سیستمه کئی په گه زانه پشتبه ستین ل سهر تیک و دوو دکهن، بهایئ هه ر په گه زه کی خو یا دیت ل سهر هه بوونا په گه زه کئی دی د تیک ده م دا)) (المهرج، ۲۰۱۶: ۵۹)؛ نانکو زمان ژ سیستمه کئی په یوه ندی و هیمایان پیکده ییت، ده رپرینی ژ هزری دکته. هوسا تیورا بنیاتگه ری مفا ژ ته وژمین به ری خو دیت و بوونه ژیدهر بو ئا فاکرنا ریپازه کا نوی یا په خنه یی. داکو پتر د ته فان ژیدهران بگه هین ته وین بو تیورا بنیاتگه ری یی بووینه ژیدهر و سه روکانی ته م دی هه ول دهین تیک ئیکه تیروژکا به رده یینه سهر ته فان ژیدهران.

۱. زمانفانی (فردیناند دی سوسیر):

ژیدهره کئی دی یی هه ره گرنگ بو تیورا بنیاتگه ری، گو تارین زمانفانی یین زانا (فردیناند دی سوسیر ۱۸۵۷-۱۹۱۱) بوون. (فوزی الشایب) ب ته فی شیوه ی زاراقی زمانفانی شروفه دکته ((زمانه وانی وه کو زاراوه یه ک له زمانی عه ره بییدا (علم اللغه) به کارده هیت، به رانه ر زاراوه ی (linguistics) له زمانی ئینگلیزیدا، هه ندیک له زانایانی عه ره ب ته م زاراوه

سه ره لدا؟ ((وه کو ئاوا یه کئی هزری ل سه دسالی یا بیستی ل نه ورپا به لافه بووی، هه روه سا هندک ژیدهره ری ل بهر ته فی ریپازی خو شکر کو ل فه رنه سا په ییدا بیت و هیزا خو ژی وه رگرت و چه ق ژی بچن)) (حاجی، ۲۰۰۸: ۶۳). بنیاتگه ری یی وه کو تیوره کا په خنه یی ل سهر بناغه یین هندک هزر و قوتابخانه یین په خنه یی شوین بوویه و هیدی هیدی وه رارگریه هه تا بوویه تیوره کا په خنه یی یا سه ربه خو ((هه روه سا گو تارا (الیوت) ب ناقی (که لتوور و به ره یا تاکی) ته و ل سالا (۱۹۱۹) ئی نفیسی، ب نیف چه رخی به ری بنیاتگه ری یی ئا مازه دایه هندک بابه تین گرنگ کو د بنیاتگه ری یی دا (په ننگفه داینه فه)) (نهیلی، ۲۰۱۳: ۷۷). هه روه سا دشین (گو تارین دی سوسیری ته وین پشتی مرنا وی ژ لایئ قوتابیین وی فه ل سالا (۱۹۱۶) ئی ب ناقی (چه ند وانه یه ک ده ربه ری زمانناسی یا گشتی) به لافگری، بکه یینه ده ستیکه ک بو په ییدا بوونا په خنه یا بنیاتی) (ئیمامی، ۲۰۱۸: ۴۰۹). نانکو زانستی زمانناسی یی بو شه ننگسته یه ک بو په خنه یا بنیاتگه ری. چونکی ((تیکستی ته ده بی به شی رووخساره که له سی په گه زی سه ره کی پیک هاتووه: په گه زی وشه و په گه زی رسته و ده ربرین و په گه زی دارشتنی گشتی)) (البیر، ۱۹۸۳: ۱۴۴). ته ف تیورا نوی سه ره لدا، ل نه ورپا بنتی خو نه گرت ل هه می جیهانی به لاف بوو ((دیاره ته م مشت و مره ته نیا له سنووری فره نسا و هه موو نه ورپا نه بوو، به لکو له حه فتاکانی ته م سه ده یه دا به ره و ولاتانی عه ره بیش درپژبووه و ده رکه وت که په خنه گران و بیرمه ندانی عه ره ب زور دل گهرم و به په روش بوون بو ته م ریپازه تازه یه)) (الماجی، ۲۰۱۰: ۲۰۰). یا ب زه حمه ته سالا که ده ستیشانگری بو سه ره لدا بنایاتگه ری یی دیارکه یین، چونکی وه کو هه ر ریپازه کا دی یا په خنه یی د چه ند قوناغاندا بووریه هه تا وه کو تیوره کا په خنه یی هاتی یه نیاسین ((سالین شیتا ژ چه رخی بیستی ده یته هه ژمارتن پینگافه کا مه زن سه باره ت ب بنیاتگه ری، چونکی گه هشته کو بییتکا خو وه ک ته وه ره کئی هزری و فه لسه فی و په ییدا بوونا گه له ک به ره مه یین بنیاتگه ری یی د ناف بیاقین جودا جودا یین

یہ گوتن کو (پہنچا نوئی) وہ کو جسے سہیہ کئی گرتی و فہ قہ تیای ژ تہ گہرین دہرہ کی (ژیا نا نفیسہری، دہروونی وی، ژینگہا وی ...ہتد) تہ ماشہی تیکستی دکہت)) (نہیلی، ۲۰۱۳: ۴۱). تہ فجا تہ گہر تہم سہ حکہینہ دہستیکہ سہرہلدانا پہنچا نوئی (زارا قئی پہنچا نوئی بۆ تیکہم جار ژلائی پہنچا نوئی تہمریکی (جوئل نیلیاس) قہ د سمینارہ کئی دا ل زانکویا کولومبیا ل سالا (۱۹۱۰ز) ہاتی یہ بکارئینان، لی پہنچا نوئی یا تہمریکی بۆ تیکہم جار ب شیوہیہ کئی دروست ل سالا (۱۹۲۴ز) ژلائی پہنچا نوئی تہمریکی (ریتشارڈز) قہ د پرتووکا وی دا تہوا ب ناقئی (بنہمایین پہنچا نوئی تہدہبی) بکارہاتی یہ)) (عبدالرحمن، رسعد، ۲۰۱۷: ۱۵۳). د چہرخی بیستی دا گہلہک پہنچا نوئی مہزن سہرہلدا د مہیدانا پہنچا نوئی دا کارڈکر، نہمازہ ل تہورپو ل سہر پہنچا نوئی (کہسایہ تیین سہرہکی د پہنچا نوئی تہدہبی دا ل دہستیکہ چہرخی بیستی دا کو ناقین وان ناہینہ ژبیرکرن وہ کو بہندیتو کروتچی ل ئیتالیا، تہلیبر تیودی و شارل دیو و بول فالیری ل فرہنسا، ت.س. ئیلیوت و پ.ر. ریتشارڈز و ف.ر. لیفس ل ٹنگلٹہرا)) (ویلک، ۱۹۸۷: ۳۷۵). ژبہر تہقان ژمارہیا گہلہکا پہنچا نوئی چہرخی بیستی دشیین تہقی چہرخی ب چہرخی پہنچا نوئی بدہینہ نیاسین (ناسناقئ سہردہمی پہنچا نوئی د گوتہ ہردوو چہرخی ہہژدی و نوزدی، لی چہرخی بیستی ژی لی ہہژدی تہقی ناسناقئ یہ بیگومان، چونکی نہبتی پرتووکین پہنچا نوئی زیدہبوون بہلکو پہنچا نوئی گہشتہ وی رادہیی ہشیاربوونی ب خو)) (۵. ژ. ۳۸۹): کہواتہ پہنچا نوئی بۆ ژیدہری ئیلہاما گہلہک قوتابخانہ و ریٹازین دیین تہدہبی، ئیدی پہنچا نوئی سہمتہکا جودا و ہرگرت ژ ہہمی سہمتین دی لیین کہفنین تہدہبی تہوین بہری وی دہاتہ پیرہوکرن، لہورا زارا قئی پہنچا نوئی بۆ ہاتہ دانان.

۳. باز نہی زانقانی لی پراگ:

تہقی باز نہی وہ کو ژیدہرہ کئی سہرہکی بۆ پہنچا نوئی بنیاتگہری، ہہولدا ژبلی گرنگیدان ب لایہنی زانقانی

ئینگلیزیہیان بۆ (زانستی زمان) و (زمانہوانی گشتی) و (زماناسی) و (زمانہوانی) و (زمانیہکان) و ہرگپراوہ)) (خلیل، ۲۰۱۶: ۷). تہ گہر تہم ل تیورا دی سوسپیری یا دہربارہی زانقانی لی بنیرین، دوو پاتی ل وی چہندی دکہت کو یا گرنگہ ((سئ شت لہ یہک جیا بکریئہوہ، کہ تہمانہن: زمان و زانقانی دیاریکراو بۆ ہوونہ (ئینگلیزی یا خود عہرہبی) و ناخوتن (parole)، کہ بہ زانقانی دیاریکراو langue یان (زمان language) ناوزہدی کردبوو)) (۵. ژ. ۱۵). کہواتہ زمان کہرہستہیہ کئی جودایہ ژ ناخفتنی، کو خواندنا زانقانی تشتہک و قہ کولینین ل سہر ناخفتنی تشتہ کئی دیہ، زمان کومہکا پھیقین دیارکری نینہ، بہلکی کومہکا پھیوہندیانہ، واتایا پھیقہ کئی دیارناہیت بنتی ہہ کہ دگہل پھیوہندیانہ دا نہ بیت دگہل چہند پھیقہ کین دی. بۆ ہوونہ پامانا پھیقا سپی دیار ناہیت ہہ تا پھیقا رہش نہہیتہ گوتن. دشین بۆ روئکرنا ہزرا بنیاتگہری لی ل دویف دیتنا دی سوسپیری ہندہک جووتان دہستیشان بکہین:

۱)) زمان/ناخفتن.

۲. ہہ فچاخ (سینکرونیک) // دمیزہ دا (دایاکرونیک).

۳. لیکنان / پیکگوہورین ((حاجی، ۲۰۰۸: ۷۰).

ل قیرہ دیاردیبت کو زمان کومہکا نیشانانہ دہربرینی ژ ہزران دکہت، زمان ب خو ب پیکا ناخفتنی ٹاشکہرا دیبت. ہہروہسا ہہ قہمی و ژ میژہ قہ کولینا وان گہشہسہندن و تاقیکرینن ہہمہلایہنی لیین زانقانی نہ د سہردہمی کئی دیارکری و بووری دا، لی دی سوسپیر و ہسا دیبیت ہاشترہ زمان ژلائی ہہ قہمی قہ بہیتہ دیتن و قہ کولینکرن.

۲. پہنچا نوئی:

پشتی تہدہب وہ کو تیکستہ کئی سہرہ خو ہاتی یہ تہ ماشہ کرن و ل بن کارتیکرینن دہوروبہرا وہ کو جفاک و دہروون و سہردہم قورتال بووی، ل سہر وی بناغہی کو تیکست جیہانہکا سہرہ خو یہ، پہنچا نوئی دشیبت وہ کو تشتہ کئی سہرہکی و ہرگرت و شرو قہبکہت ((لہورا ہاتی

هندەك لايەنن دى ژى مفا ژى بهيتە وەرگرتن وەكو لايەننى ھونەرى و ئىستاتىكى، ھەروەسا دخواست تىكىست ژ بوورى نەھيتە ڤەقەتاندن. سەرھلانا ئەڤى بازەنەيى (پشتى قوتابخانەيا فۇرماليستىن پرووس، ھندەك نافەندىن زانستى ل دەرڤەى سنوورين پرووسى مژويلى ڤەكۆلينان بوون، ژ وان ھندەك زاناين زمانەڤانى يين چىكۆسلۆڤاكييا بازەنەك ڤەكۆلينان پىكھينا، ھندەك ڤەكۆلەرپن پرووسى و ھولەندى و ئەلمانى و ئىنگلىزى و ڤەرەنسى تيدا بوون، ئەڤان ڤەكۆلەرا ھندەك پەرەنسىپ پىشكىشى كۆنگرەيى ئىكى يى زمانەڤانى ل (لاھى) كو ل سالا (۱۹۲۸ز) ھاتبوو گىران كرن، كو بابەتتەن واناب نافى (دەڤتەن بنەرەتى يين بازەنەيى زمانەڤانى يى پراگ) بوو، سالا دى پشكا ئىكى ژ ڤەكۆلينان واناب نافى (كارەكان) پىشكىشكر) (حسەين، ۲۰۰۸: ۷۵). تشتت ئەڤ بازەنەيى زمانەڤانى ژبلى قوتابخانە و كۆمەلەن دى يين زمانەڤانى و بنياڤتەرى جودا دكر ئەو بوو (ئەڤى بازەنەيى زمانەڤانى، ژىكڤافارتەن د نافبەرا شروڤەكرنا ئەركى د پەيوەندىن ھونەرى يا جفاكى و تيؤرا پەنگڤەدانى يا ماركسى داكر، ژ گرنگرتين دەستكەڤتتەن ئەڤى بازەنەيى، داخواز دكر وى ھزرى پىشڤەبەن ئەواب جوراوجوركرنا ئەركين يەكەيىن بنياڤتەرى رادبوو، دگوت پىدڤى يە پشتگەرمى يا خو بىخينە ل سەر ھندەك پەگەزىن بىركارى د شروڤەكرنان دا) (نەپلى، ۲۰۰۵: ۳۰)؛ كەواتە ھەر بنياڤتەك ژ بنياڤتەن بچويك پىكڤەيت و ھەمى پىكڤە سىستەمەك پەوشەنبرى پىكڤەينن و پىدڤى يە ئەڤ سىستەمە جەن رازىبوننا جفاكى بيت. ل دومامى يى دشين بىژين ژبلى كو تىكىست ل دويڤ ديتنا ئەڤى بازەنەيى ڤەبارەيەك سەربەخويە، ھەروەسا كەتوار ژى يى بى ئەڤ ڤەبارەيە نينە، كەواتە كەتوار دگەل زمانى دى تىگەھشتەنە كا مروڤاڤەتى دروست كەن.

۴. فۇرماليستىن پرووس:

ھەر ژ نافى ئەڤى قوتابخانەيى ديارە كو فورم گرنگە، ئەڤ قوتابخانە ژ ئەنجامى كاردانەڤەيا وى بوچوونى بوو، يا دگوت پىدڤى يە ئەدەب بو خزمەت جفاكى و سىاسەت

بىياتگەرى يى دا.

شروڧە كرنە كا بىياتگەرى بۇ ديوانا (ھەناسە يىن ئاخى) يا
(عارف ھىتۆى):

ژبەر كو ھەلبەستقانى مە ھەلبەستقانى كى نوپخازە،
لەوما ئەم دىيىن بىياتىن بىياتگەرى يى د ھەلبەستىن وى
دا دەستىشانىكەين و ل دويىف ەنەمايىن تيورا بىياتگەرى
ئەم دى ھەول دەين ئەقان تەوهران د ھەلبەستىن
(عارف ھىتۆى) دا شروڧە بکەين:

ھندە ئەلند دى ھەلىت و رۆژ دى سىنگى تارىي

برپت

ھىشتا نالىنا برىنان، ل شەرگەھى ستازنەكە

ب لوولى يىن تھەنگان دىيژن و

ھىقى يىن كەسك لى فەدگىرن

ئوول داويى..

ئەوا ل سەر سفرى د مېنىت بەس قريژە. (ھىتۆ،

۲۰۱۸: ۸-۹)

أ- زمانى ھەلبەستى.

ب- رېتما ھەلبەستى.

ج- ويئەيى ھەلبەستى.

بكار ئىنانا زمانى د ئەقىن ھەلبەستى دا دى ل سەر سى

ئاستان شروڧەكەين ب ئەقى رەنگى:

۱. د ئاستى بكارئىنانا پەيىقىن بىانى دا: د ئەقىن ھەلبەستى

دا ھەلبەستقانى ھندەك پەيىقىن بىانى بكارئىنانىنە وەكو

(شەھرەزاد، ستەمدىدە، دوتمىر) ئەف پەيىقە ژ زمانى

فارسى ھاتىنە وەرگرتن ژلايى ھەلبەستقانى فە.

۲. د ئاستى بكارئىنانا پەيىقىن خومالى دا: د ئەقىن

ھەلبەستى دا ھەلبەستقانى گەلەك پەيىقىن خومالى

بكارھىنانىنە وەكو (سوارچاك، سەربۆر، سەرنجراكىش،

شەرگە، قريژ...ھتد).

۳. د ئاستى بكارئىنانا ناغان دا: ھەرەسا د ئەقىن

ھەلبەستى دا چەندىن ناف بكارھاتىنە وەكو (شەھرەزاد،

دوتمىر، شقان، سوارچاك، خاتون، تھەنگ...ھتد)

بكارئىنانا ئەقان ناغان ژى ژ لايى ھەلبەستقانى فە واتا و

چىژەكا دى دايە ھەلبەستا وى و بوويىنە بىياتەكى بھىز بۇ

ئاقھى يى ھەلبەستا ھەلبەستقانى.

ھەلبەستەكا دى ب ناقى (ژفانى درەنگ) ب ئەقى

شيوەيى ژ لايى زمانى فە دەپتە شروڧەكەين:

ب ناقى ھەمى خودا فەندا و

ل بەر چاقى تەف ئايىنان

پۆستالەكارەش و ب سەنگ

سۆرگولەين گەش د ھەرشىنىت و

سىقىن زەرەين بەرەتەنا گرەل دكەت

ل ژفانى مە دكەتە درەنگ (ھىتۆ، ۲۰۱۸: ۱۶)

أ- زمانى ھەلبەستى: زمان ەنەمايەكى سەرەكى يە

د بىياتى ھەر ھەلبەستى دا د زمانى ژى دا (دەنگ و

رېزمان و واتا) دگرنگن ل دويىف دىتتا پەخەنگريىن

بىياتگەرى. لەوما پەخەنگريىن پەخەنيا بىياتگەرى گرنكى

يى دەنە زمانى تىكستى چونكى ب دىتتا وان زمان

خۇدانى سىستەمەك و ەنەمايەكى زمانقانى يە؛ كەواتە

واتايىن زمانقانى واتايا ھەلبەستى بھىزدەكن. بۇ نموونە

ئەگەر ئەم بھىين ئەقى ھەلبەستا ب ناقى (شەھرەزاد..ل

بەرى سىيىدى) ژلايى زمانى ھەلبەستى فە شروڧە بکەين:

شەھرەزادى بىژە.. بىژە

بىژە چىرۆكىن عەشقا دوتمىر و شقانين شەيدا

مىرانى يا سوارچاكين نە سەقى بۇ مە بىژە

سەربۆرىن وەغەرا دوور و خەمىن كوور ژ دلى ب رىژە

ستەمدىدە يىن ل مەيدانى پر ئۆمىد و نە بوغومى

وەكو ئاقى.. گوللە د دەستاندا د رژيىن

خەشكەستىن تۆزى گرتى، ل بەر يىنگاقان دقەرشىين

بىژە خاتونى خۆش بىژە..

ھىشتا خەوى ھور نەكريبە بەر چاقين من

چىرۆكەكا سەرنجراكىش و سەيرە بىژە

ئەفە ژ مېژە.. ئەز ژ كەفتنى نە جنقىم!

ب سەرکەفتنى نە برسقىم..

۱. د ناستی بکارئینانا په یقین بیانی دا: د ئەفیی ههلبهستی دا چ په یقین بیانی بکارنهئیناینه.
۲. د ناستی بکارئینانا په یقین خۆمالی دا: د ئەفیی ههلبهستی دا ههلبهستفانی په یقین په سه ئین خۆمالی بکارهیناینه وه کو (سه نگ، دهه رشینیت، گرپل دکهت، درهنگ... هتد).
۳. د ناستی بکارئینانا نافان دا: د ئەفیی ههلبهستی دا ههلبهستفانی ههولدايه چه ند نافه کین کوردی بکاربینیت ب ئەفیی رهنگی (خودا فه ند، پۆستاله کارهش، سورگولین گهش، سیقین زهر، بهربه ته نا).
- ب- ریتما ههلبهستی: ب شیوهیه کئی گشتی ریتم ژ نهجمای پیکخستنا برگه یین بهیژ و بهیژ یان برگه یین کورت و درپژ پهیدا دبیت. بۆ نمونه دئ د ئەفیی ههلبهستا ب نافئ (شههره زاد..ل بهرئ سپیدی) ل دویف تیورا بنیاتگه ری شروفه کهین:

۱. شههره زادی بیژه.. بیژه
۲. بیژه چیرۆکین عه شقا دوتمیر و شفانین شهیدا
۳. میرانی یا سوارچاکین نه سه می بۆ مه بیژه
۴. سه ربۆرین وه غه را دوور و خه مین کوور ژ دلی ب ریژه
۵. سته مدیده یین ل مهیدانی پر ئۆمید و نو بوغومی
۶. وه کو ئافی.. گولله د دهستاندا د رژیین
۷. خر شکه ستین تۆزئ گرتی، ل بهر پینگافان دقه رشیین
۸. بیژه خاتوونئ خوش بیژه..
۹. هیشتا خه وی هور نه کریه بهر چاقین من
۱۰. چیرۆکه کا سه رنجراکیش و سهیره بیژه
۱۱. ئەفه ژ میژه.. ئەز ژ کهفتنی نه جنقیم!
۱۲. ب سهر کهفتنی به برسقیم..
۱۳. هنده ئەلند دئ هه لیت و روژئ دئ سینگی تاری
۱۴. بریت
۱۵. هیشتا نالینا برینا، ل شه رگه هی سترا نه که
۱۶. ب لوولی یین تهنگاد دینژن و
۱۷. هیفی یین که سک لی فه دگین

۱۸. ئوول داوی..
۱۹. ئەوا لسه ر سفرئ د مینیت بهس قریژه. (حیتۆ، ۲۰۱۸: ۸-۹)

۱. د ناستی پیتئ دا: ئەگه ر ئەم ژلای پیتئ فه ته ماشه ی ئەفیی ههلبهستا ل سه رئ بکهین دئ بینین د ناستی پیتئ دا گه له ک دوباره کرن بۆ پیتان ژلای ستوونی و ئاسۆیی فه هاتیه کرن و ئەم دئ ئەفیی چه ندئ د ئەفیی خشته ی دا روهنکهین:

خشته ی ژماره (۱)

دوباره کرنا پیتان

ژ	پیت	دوباره کرنا ئاسۆیی	دوباره کرنا ستوونی
۱	ش	۷ جار	۷ جار
۲	ژ	۹ جار	۱۰ جار
۳	چ	نینه	۴ جار
۴	س	۹ جار	۱۱ جار
۵	م	۹ جار	۷ جار
۶	ن	۳۳ جار	۱۴ جار
۷	ر	۲۴ جار	۱۲ جار
۸	د	۱۳ جار	۱۱ جار
۹	ئه (ه)	۴۸ جار	۱۸ جار
۱۰	گ	۲ جار	۶ جار

تیبینی: ئەف پیتین مه د خشته ی دا بکارئیناین ئەفه پتر ژ هه می پیتان بکارهاتینه، هه رچه نده هنده ک پیتت دی هه نه لی ب ریژه یه کا کیم بکارهاتینه.

۲. د ناستی په یقی دا: ده رباره ی دوباره کرنا په یقان د ههلبهستی دا ژلایئ ئاسۆیی و ستوونی فه سه لیه یه کا جوان و خوش د ههلبهستی دا پهیدا کت نه خاسمه ژلایئ زمانئ ههلبهستی فه. بۆ نمونه ب ئەفیی رهنگی:

ژ	په یف	دوباره کرنا ناسوی	دوباره کرنا ستوونی
۱	بیژه	۴ جار	۸ جار
۲	چیرۆک	نینه	۲ جار

۳. د ناستی په که یین پریتمی دا: د نه فی ناستی دا ریتما دهره کی دهیته بکارئینان چونکی ته وهری کیشی ب خو فیه دگریت و ل سهر کیشی دهیته پراکتیک کرن، ب نه فی په نگی ل خواری:

۱. شه هاره / زا / دی / بی / ژه .. بی / ژه / (۳+۴) ۷ برگه
۲. بی / ژه / چی / رو / کین / اعه / ش / قا / دوت / می / ارو / ش / قا / نین / شه / ی / دا / (۵+۵+۵) (۱۵ برگه)
۳. می / ا / نی / یا / اس / وار / چا / کین / نه / سه / ات / می / بو / مه / بی / ژه / (۴+۴+۴) (۱۶ برگه)
۴. سهر / بو / رین / وه / غه / ارا / دوو / ارو / خه / مین / کوور / ژ / د / لی / ب / اری / ژه / (۶+۵+۶) (۱۷ برگه)
۵. س / ته / م / دی / ده / یین / ل / مه / ی / دا / نی / پرا / نو / می / دو / نه / بو / غو / می / (۴+۴+۴+۵) (۱۷ برگه)
۶. وه / کو / نا / فی .. گول / له / د / ده / س / تان / دا / د / ر / ز / یین / (۳+۴+۲+۴) (۱۳ برگه)
۷. خرا / شکه / سات / نین / تو / زی / ا / گرا / تی / ل / به / ر / یین / گا / فان / د / قه / ا / ر / شین / (۴+۵+۴+۴) (۱۷ برگه)
۸. بی / ژه / خا / توو / نی / خو / ش / بی / ژه .. (۳+۵) (۸ برگه)
۹. هیش / تا / خه / وی / هور / نه / کراییه / به / را / چا / قین / من / (۴+۴+۴) (۱۲ برگه)
۱۰. چی / رو / که / کا / سه / رنج / را / کیش / و / سه / ی / را / بی / ژه / (۴+۵+۴) (۱۳ برگه)
۱۱. نه / فیه / ژا / می / ژه .. نه / زا / ژا / که / ف / ات / نی / نه / چ / ان / قیم / (۴+۵+۵) (۱۴ برگه)
۱۲. ب / سهر / که / ف / ات / نی / نه / ب / ارس / قیم / (۴+۵) (۹ برگه)
۱۳. هن / ده / نه / لند / دی / هه / لی / تو / رو / ژا / دی / سین / گي / تار / یی / (۲+۴+۴+۴) (۱۴ برگه)
۱۴. ب / اری / ت / (۲ برگه)
۱۵. هیش / تا / نا / لی / نا / ب / اری / نا / ل / شهر / گه / هی / ست / ارا / نه / که / (۴+۴+۳+۵) (۱۶ برگه)
۱۶. ب / لوو / لی / یین / ت / فنه / گان / د / بی / ژان / و / (۴+۳+۴) (۱۱ برگه)
۱۷. هی / اقی / یین / که / سک / لی / فه / د / گي / ارن / (۴+۴) (۸ برگه)
۱۸. وو / ل / داو / یی / (۴ برگه)
۱۹. نه / وا / ل / سهر / سف / اری / د / می / نیت / به / س / ق / اری / ژه / (۴+۵+۴) (۱۳ برگه).

د ئەفئى ھەلبەستى دا ریتما دەرەكئى ب ئەفى شیوهى ستوونى فہ: بكارئیناىه:

خشتهی ژماره (۳)

دوباره کرنا پیتان

ژ	پیت	دوباره کرنا ئاسۆبى	دوباره کرنا ستوونى
۱	ف	۴ جار	۴ جار
۲	س	۲ جار	۳ جار
۳	ش	۲ جار	۲ جار
۴	گ	۲ جار	۳ جار
۵	ب	۲ جار	۴ جار

۲. د ئاستى پەيشى دا: دوباره کرن کیم هاتیه کرن بهس پەيشا (دکەت) دوو جارا ب شیوهیه کئ ستوونى دوباره بوویه.

۳. د ئاستى یه که یین رتمى دا: ب ئەفى شیوهى دهیته جیبه جیكرن:

۱. ب / نا / فئى / هه / امى / خو / دا / فه / ن / دا / و / (۴+۵) (۹ برگه)

۲. ل / بهر / چا / فئى / تهف / نا / یى / نان / (۴+۴) (۸ برگه)

۳. یۆس / تا / له / كا / ره / ش / و / ب / سه / نگ / (۴+۴) (۸ برگه)

۴. سور / گولپن / گه / ش / د / هه / ار / شى / انى / ات / و / (۶+۴) (۱۰ برگه)

۵. سى / فئین / زه / رین / بهر / به / ته / نا / گ / ریل / د / كه / ت / (۴+۴+۴) (۱۲ برگه)

۶. ل / ژ / فانی / مه / د / كه / ته / د / ره / نگ / (۵+۵) (۱۰ برگه)

أ. ریزا (۲،۳)، ژ (۸) برگان پیکهاتیه، هەر ئیکى دوو یه که یین ریتمی هه نه (۴+۴) و (۴+۴).

ب. ریزا (۴،۶)، ژ (۱۰) برگان پیکهاتیه، هەر ئیکى دوو یه که یین جودایین ریتمی هه نه (۶+۴) و (۵+۵).

أ. ریزا (۱)، ئى، ژ (۷) برگان پیکهاتیه و دوو یه که یین ریتمی، ئەوژى یه که یا (۴) برگه یی و (۳) برگه یی.

ب. ریزا (۲)، ئى، ژ (۱۵) برگان پیکهاتیه و سئ یه که یین ریتمی، ئەوژى یه که یین (۵) برگه یی.

ت. ریزا (۳)، ئى، ژ (۱۶) برگان پیکهاتیه و سئ یه که یین ریتمی، ئەو ژى یه که یین (۴+۴+۴) برگه یی.

پ. ریزا (۴-۵-۷)، ئى، ژ (۱۷) برگان پیکهاتیه، هەر ئیک ب یه که یین جودا ب ئەفى رهنگی: (۶+۵+۶) برگه یی، (۴+۴+۴+۵) برگه یی، (۴+۵+۴+۴) برگه یی.

ج. ریزا (۶-۱۹)، ئى، ژ (۱۳) برگان پیکهاتیه، هەر ئیک ب یه که یین جودا ب ئەفى رهنگی: (۳+۴+۲+۴) برگه یی، (۴+۵+۴) برگه یی.

ح. ریزا (۸-۱۷)، ئى، ژ (۱۲) برگان پیکهاتیه، هەر ئیک ب یه که یین (۴+۴) برگه یی.

رێزین (۱۱-۱۳)، ئى، ژ (۱۴) برگان پیکهاتیه، هەر ئیک ب یه که یین جودا ب ئەفى رهنگی: (۴+۵+۵) برگه یی، (۲+۴+۴+۴) برگه یی. (وه رگرتیه ژ ئورمانى، ۲۰۰۵: ۴۷).

ئەف ھەلبەستە ھەلبەستە کا سەر بەستا لیکدەر ییە چونکی یه که یین ریتمی د نا ف دا ب رهنگی سەر بەست هاتینه بكارئینان. هەلبەستە کا لیکدەر ییە چونکی پتر ژ یه که یه کا ریتمی د نا ف دا هاتینه بكارئینان.

ئەگەر ئەم ئەفئى ھەلبەستا ب نا فئى (ژفانى درهنگ) ژ لایى ریتمی فە شرو فە بکەین دئى ب ئەفى رهنگی بیت:

۱. ب نا فئى هه مى خودا فه ندا و

۲. ل بهر چا فئى تهف ئایینان

۳. پۆستاله کا رهش و ب سه نگ

۴. سۆرگولپن گهش د هه رشینیت و

۵. سیفین زه رین بهر به ته نا گر یل دکەت

۶. ل ژفانى مه دکەته درهنگ (حیتۆ، ۲۰۱۸: ۱۶)

۱. د ئاستى پیتى دا: د ئەفى ئاستى دا؛ دوباره کرن ب ئەفى رهنگی یه د ئەفى خشتهى دا ژلایى ئاسۆبى و

ل بن پۇستالېن دوژمانن ڤه دهه رشن و ناگه هنه ژفانن خۇ كو ٺه و ژى سه رځو بوون و پرزگارى يه ژ بن دهستان، د ٺه ڤى ھه لبه ستنى دا ھه لبه ستنى ب پرىكا ھونهرى مه جازى و ټنه يه كى رھوانبىژى ئاڤاكر يه.

۲. وټنه يى لىكچواندننى: مه به ست پى لىكچواندننا تشته كى يه ب تشته كى دى. بو ٺه و ٺه د ھه لبه ستا ب ناختى (ٺه يلوول) دا وټنه يه كى ھونهرى ب پرىكا لىكچواندننى ھاتى يه ئاڤراندن ب ٺه ڤى رھنگى:

به لگىن زهر... ھه يبه ته كا ھه ي
 ھه ك سه ربا زى ب سه ركه فتى ژ شه رى زفرين
 دارىن بىق رويس، شه ھه ته كا ھه ي
 ھه ك ژيانى ھه كو ب به لگانڤه دبىت ھه بين
 دەمى.. خوین ھه يڤانه ژ به ر روژى دچىت
 به لگىن ھه رىاي ب دايىي بىن قريژيڤه
 دنبه ئومىدين مشت ٺه ڤين (ھىتو، ۲۰۱۸: ۱۸)

وټنه يى ھه لبه ستنى د ٺه ڤى ھه لبه ستنى دا ب پرىكا ھونهرى لىكچواندننى ب ٺه ڤى رھنگى دروست بوويه (به لگىن زهر) لىچوويه، ئامراز ژى (ھه ك) بكارھىنايه، له وچوو ژى (سهر باز) بكارھىنايه، پرووى لىكچونى ژى (ھه يبه ت و سه ركه فتنن). ھه روه سا د به رده ھامى يا ٺه ڤى ھه لبه ستنى دا لىكچواندنن كا دى ديار دبىت ٺه و ژى ب ھه مان شىوه لىچوو (دارىن بىق رويس)، ئامراز (ھه ك)، له وچوو ژى (ژيان)، پرووى لىكچوونى ژى (شه ھه ته و ھه زه)؛ كه واته چاوا ل پايزا به لگىن دارا زهر دىن و دوه رن داروبار رويس دىن ھه سا ئومىده ك بو مروڤى په يدادبىت كو دى به ارك ھىت و ژيان سهر ژ نوو ڤه خه مليته ڤه.

۳. وټنه يى خواستننى: مه به ست خواستنا تشته كى ب تشته كى دى دروست بىت. بو ٺه و ٺه د كوڤله يا ھه لبه ستا ب ناختى (شه ھه زادا.. ل به رى سپىدى) وټنه يه كى خواستى دھه ركه ڤىت، واته خواستنا تشته كى يه ب تشته كى دى ب ٺه ڤى رھنگى:

ت. رىزا (۱) ى، ژ (۹) برگان پىكھاتيه، ب دوو يه كه يىن جودايىن رىتمى ھه نه (۶+۴).

پ. رىزا (۵) ى، ژ (۱۲) برگان پىكھاتيه، ب سى يه كه يىن رىتمى پىكھاتيه (۴+۴+۴).

ٺه ڤ ھه لبه سته، ھه لبه سته كا سه ربه ستا لىكده رىيه چونكى يه كه يىن رىتمى د ناختى دا ب رھنگه كى سه ربه ست ھاتينه بكارئىنان.

ج. وټنه يى ھه لبه ستنى: وټنه بنه مايه كى دىين سهره كى يه د دارشتنا ھه لبه ستنى دا ٺه ڤ وټنه يه د ئاشوپا مروڤى دا دروست دبىت و دبىته كه ره سته يه كى ھه لبه ستنى، ھه روه سا روڤى سوژى مل ب ملئ ئاشوپى وټنه يه كى جوان و ئىستاتىكى بو ھه لبه ستنى د ئاڤرىن.

ٺه و ٺه بو وټنه يى ھه لبه ستنى دى دوو ھه لبه ستنى دى ئىين بو پراكتىزه كرنا بىناتى وټنه يه بو تىورا بىنانگه رى ژلايى سى جوړىن وټنه يى رھوانبىژى ژلايى (مه جازى و لىكچواندنن و خواستننى) ڤه ب ٺه ڤى رھنگى:

۱. وټنه يى مه جازى: ٺه ڤ وټنه يه ژ ٺه نجامى بكارئىنانا په يڤى ژ واتايا وى يا سهره كى بو واتايه كا دى دھىته بكارئىنان. بو ٺه و ٺه د ٺه ڤى ھه لبه ستنى دا ب ناختى (ژفاننى درهنگ) دبىژىت:

ب ناختى ھه مى خودا ڤه ندا و
 ل به ر چاڤنى ته ڤ ئايىنان
 پۇستاله كا رھش و ب سھنگ
 سۇرگولېن گھش د ھه رشىنيت و
 سىڤىن زھرىن به ربه ته نا گرىل دكھت
 ل ژفاننى مه دكھته درهنگ (ھىتو، ۲۰۱۸: ۱۶)

د ٺه ڤى ھه لبه ستنى دا ھه لبه ستنى ب پرىكا ھونهرى مه جازى وټنه يه كى رھوانبىژى ئاڤاكرى يه، بو ٺه و ٺه د ھه لبه ستا ب ناختى (ژفاننى درهنگ) دا وټنه يه كى سادھ بكارھاتيه ب ٺه ڤى رھنگى: په يڤا (پۇستاله كا رھش) مه جازه بو (داگىر كرنى) ژلايى دوژمانن بو وه لاتى. ژلايه كى دى ڤه وټنه يه كى دى يى مه جازى بو مه ديار دبىت ٺه و ژى په يڤا (سۇرگولېن گھش) مه جازه بو (كچ و كور) ټن مه

هيشتا نالينا برينا، ل شهرگهه سترانه که
ب لولى بين تفهنگاد ديژن و
هيشي بين کهسک لئ فه دگيرن
نوو ل داويئ..
هوا ل سهر سفرئ د مينيت بهس قرئزه

د ئه فقئ پارچه هه لبه ستئ دا ويئيه کئ په وانبيرئ هاتي
يه بکارتئينان ب ريکا هونه ري خواستئ بنياتئ ئه فقئ
هه لبه ستئ زلايئ ويئيه قه ل سهر هاتي يه ئاڦاڪرن.
پشتئ ئه فقئ فه کولينئ ئه م گه هشتينه ئه فان ئه نجامان:
۱. ل دويڦ تيورا بنيانگهري لايه نئ زمانقاني بنه مايئ
سهره کي يه بو شروفه کرنئ په خنه يي.
۲. بنيانگهري يئ مفا يا ژ ژيده ريئ جودا جودا ديتي
وهک بنه ما بو سهرهلدانا تيوره کا نوي يا په خنه يي.
۳. هه لبه ستين (د. عارف حيتو) دگه ل ئه فقئ تيورا
په خنه يي دگونجن، چونکي ل سهر بنياتئ پوخساره کئ
بهيز ئاڦاڪرينه نهک نافه روکه کا بهيز.
۴. بنه مايئ بنيانگهري يئ وه کو زمان و ريتم و ويئيه د
هه لبه ستين (د. عارف حيتو) دا بهيزن.
۵. شيوازئ هه لبه ستين ئه فقئ هه لبه ستقاني دکورتن،
لهوما ب ئاساني ئه م دشين بنه مايئ تيورا بنيانگهري ل
سهر جيبه جي بکه ين.

ليستا ژيدهران:

۱- په رتووک

أ- ب زمانئ كوردئ:

۱. ئيمامي، نه سرولاي (۲۰۱۸). بنه ماو ميتوده کاني ره خنه ي
ئه دهه بي، چاپي په کهم، و: سه نگر نازم و هيمداد حوسين،
هه ولير: ناوه ندي ئاوير بو چاپ و بلاوکرده وه.
۲. ئورمانئ، نزار (۲۰۰۵). خوين دهه ميژا به فرئ دا فه کولينه کا
فورماليستي شيكاري يه د شعرا موئه ده تيب دا، چاپي ئيکئ،
دهوڪ، چاپخانه ي وهزاره تي په روه رده-هه ولير.
۳. البصير، كامل حسن عزيز (۱۹۸۳). ره خنه سازي ميژوو و
په يره وي کردن، چاپي په کهم، بغداد: چاپخانه ي كوري زانياري

عيراق.

۴. الماضي، شكري عزيز (۲۰۱۰). تيوري ئه دهه ب، چاپي په کهم،
و: پ. ي. د. سهردار ئه حمه د گه ردي، هولير: چاپخانه ي ماردين.
۵. تيب، هه فال سه ليم (۲۰۰۶). بنياتگهري دناف ره خنا
كورديدا، چاپي ئيکئ، دهوڪ: ده زگه ها سپيرئ يا چاپ و وه شائئ.
۶. حاجي، عبدي (۲۰۰۸). چه ند تيوره كين ره خنا ئه دهه بي، چاپ
ئيکئ، دهوڪ: ده زگه هئ سپيرئ يئ چاپ و به لافكرئ.
۷. حسه ين، علي تاهر (۲۰۰۸). ره خنه ي بنياتگهري له تيوره وه
بو پراگتيزه كرن، چاپي په کهم، سليماني: ده زگاي چاپ و په خشي
سهرده م.
۸. حيتو، عارف (۲۰۱۸). هه ناسه بين ئاخئ، چاپي ئيکئ، دهوڪ،
چاپخانه ي شه هاب-هه ولير.
۹. خه ليل، ئبراهيم (۲۰۱۶). تيورو ريبازه کاني زمان، چاپي
په کهم، و: پ. ي. د. نه ريمان عبده ولا خوشناو، هه ولير: ناوه ندي
ئاوير بو چاپ و بلاوکرده وه.
۱۰. عبدالرحمن، اسعد، يهمان محمد، قهرمان (۲۰۱۷).
ده روزه يه ک بو ره خنه يا ئه دهه بي. چاپي ئيکئ، دهوڪ: ده زگه هئ
ناله ند يئ چاپ و وه شائئ.
۱۱. نهيلي، نعمت الله حامد (۲۰۰۵). بيلاين ره خنه يي کومه کا
فه کولينايه دتيكستيدا، چاپي ئيکئ، دهوڪ: ژ وه شائين ئيکه تيا
نقيسه ريئ كورد-دهوڪ.
۱۲. نهيلي، نعمت الله جامد (۲۰۱۳). پراگتيزه كرنا ره خنا نوويا
ئهنكلو ئه مريكي لسهر تيکستين گروپا نووكرن هه روهه ر، چاپي
ئيکئ، دهوڪ: ژ وه شائين ئيکه تيا نقيسه ريئ كورد-دهوڪ.
۱۳. مؤرگان، ليئر، لي، ئيربه ل (۲۰۱۴). بنه ما کاني ره خنه ي
ئه دهه بي، چاپي په کهم، و: سامال ئه حمه دي، هه لير: ده زگاي چاپ
و بلاوکرده وه ي روژه لات.

ب- ب زمانئ عه ره بي:

. ويلك، رينيه (۱۹۸۷). مفاهيم نقدية، ت: محمد عصفور،
الكويت: سلسلة كتب ثقافية شهرية يصدرها المجلس الوطني
للثقافة والفنون والآداب الكويت.
۱۵. المرهج، سعيد عبدالهادي (۲۰۱۶). مناهج النقد الأدبي و
تحليل النصوص الأدبية من المنهج التاريخي الى التاريخية الجديدة،
لبنان: منشورات أبجد.

۲- گوڦار

ب زمانئ عه ره بي:

. بلعير، محمد بن عبدالله بن صالح (۲۰۱۷). البنيوية (النشأة
والمفهوم) (عرض ونقد)، مجلة الاندلس للعلوم الانسانية
والاجتماعية، العدد (۱۵)، المجلد (۱۶).